

Dum meriti morumque viri, vitæque recordor,
Utpote virtutum conscius atque memor:
Ipse licet sileam, quamvis mihi nota recondam,
In lucem tamen hæc efferet una dies.
Hæc natura boni: vis hæc non posse latere,
In medium veniunt quæ latuere diu.
Vivendi formam merito mortalibus illum
Æstimo directum cœlitus, atque datum.
Ingentes animos in tali corpore miror,
Et bona tot claudi tantaque vase brevi.
Sed satis hoc uno voluit natura probare,
Virtutem quavis sub cute posse tegi.
Tullius ore, Cato meritis et pectore Cæsar,
Consilio reges, regna regebat ope.

A Quodque Cato Romæ, quod Scipio præstitit olim,
Hoc solus patrio præstitit iste solo.
Quas laudes tibi, quos titulos, qualesve triumphos,
Abba Pater, poterit grec resonare tuus?
Optime Suger, quid respectu meritorum
Dicetur dignum? laus erit ista brevis.
Sed cœlum tibi pro meritis applaudit, et orbis,
Et celebrat laudes Gallia tota tuas.
Arrisere tibi nascenti sidera septem,
Prospectusque fuit visque salubris eis.
Thesauros tibi larga suos natura paravit,
Expanditque tibi philosophia sinus.
Nec tibi successus lætos fortuna negavit.
Fata dedere boni quidquid habere solent.

SUGERII

ABBATIS S. DIONYSII

LIBER

DE REBUS IN ADMINISTRATIONE SUA GESTIS,

IN QUO

Multæ ad Historiam Ludovici Grossi et Ludovici Junioris pertinentia adnotantur.

(DUCHESNE, script. rer. Franc., t. IV, p. 331, ex codice ms. monasterii S. Dionysii (63).)

CAPUT PRIMUM

Anno administrationis nostræ vicesimo tertio, cum in capitulo generali quadam die conferendo cum fratribus nostris tam de hominibus quam de privatis negotiis consederemus, iidem charissimi fratres et filii obnixe in charitate supplicare cœperunt, ne fructum tanti laboris nostri præteriri silentio sustinerem: quia potius ea, quæ larga Dei omnipotentis munificentia contulerat huic ecclesiæ prælationis nostræ tempore incrementa, tam in novarum acquisitione, quam in amissarum recuperatione, emendatarum etiam possessionum multiplicatione, ædificiorum constitutione, auri, argenti et pretiosissimarum gemmarum, necnon et optimorum palliorum repositione, calamo et atramento posteritati memoriae reservare: ex hoc uno duo nobis repromittentes, tali notitia fratum succendentium omnium jugem orationum pro salute animæ nostræ mereri instantiam, et circa Ecclesiæ Dei cultum hoc exemplo eorum excitare bene zelantem sollicitudinem. Nos igitur tam devote, quam devotis et rationabilibus

B eorum petitionibus assensum exhibentes, nullo innatis gloriæ appetitu, nullam laudis humanæ aut retributionis transitoriæ exigendo retributionem: ne post decessum nostrum quacunque aut ejuscunque defraudatione, redditibus Ecclesia minuatur, ne copiosa, quæ tempore administrationis nostræ larga Dei munificentia contulit, silentio malis successoribus depereant, incrementa, sicut a corpore ecclesiæ beatissimorum martyrum Dionysii, Rustici et Eleutherii, quæ nos quam dulcissime a manilla usque insenectam fovit de aedificiorum institutione, et thesaurorum augmentatione, loco suo incipere dignum duximus; ita etiam a castello suo, videlicet prima ejus sede, et in vicinia circumquaque de reddituum augmentatione, tam præsentium quam futurorum notitiae significare, honestum et utile proposuimus. Erat itaque ministerium illud ejusdem castri, quod vulgo dicitur thelonium, et cambiatio, constans sexaginta solid. unaquaque hebdomada. Sed Urselius Judæus de Montemaurenciaco in vadimonio de his decem habebat, cum villa illa quæ dicitur Molismilius esse, stylus etiam a Sugerii stylo penitus discrepans facile revincit.

(63) Quædam exemplaria libri hujus auctorem inscribunt Guillermum monachum, qui Sugerii abbas sui Gesta nomine ipsius composuerit. Quod vero

gnum, pro quatuor viginti marcis argenti, et alia magna sicut dicebat denariorum pecunia. Nos autem et villam viginti libras aut plus valentem, et ipsos decem solidos magno sumptu, videlicet tria millia solidorum reddendo Matthæo de Montemaurenciaco, qui eam occupare libenter pro Judæo suo vellet, ipsius vero Judæi uxori decem libras, et decem modios frumenti reddentes, retraximus eos: et de decem aliis in emendatione villæ ministerium illud sine exactione fecimus augmentari. Cum igitur constet factum de decem Judæi, et decem noviter augmentatis uniuscujusque anni hebdomadæ, viginti solidorum augmentum, quinquaginta duas libras efficiunt, de villa vero viginti. Census autem ejusdem villæ in octavis S. Dionysii duodecim libras, qui modo constat viginti et plus, unde hujus rei incrementi libræ octo, et octo de quadam domo, quam constituens in macello emptione cujusdam alterius domus, usibus carnisicu[m], fratrum infirmitum sustentationi contulimus. Sunt igitur quater viginti et decem. De pedagio vero viginti libras, eum prius essent quadraginta librarum. Nos autem inde saepe habuimus sexaginta et decem; cum multo plus, nisi rapinam, et rapinæ anathematizaremus, facile unoquoque anno habere possemus.

De indicto vero, quod dominus Ludovicus pater beato Dionysio dedit, trecentos solidos quiete et pacifice, triginta quinque de censu stallorum pistorum in pantera quos in festo beatorum apostolorum Petri et Pauli refectioni Fratrum apposuimus: decem solidos de Girardo nepote meo, quinque de domo sua, et quinque de theloneo garantiae. De plateis domus Guillelmi Cormeilensis, quam ego emi quater viginti libras, censem quindecim solidorum de tribus mansionibus, reliquis duabus vacantibus. In curticula fratrum in vacuo, de novis hospitibus sexaginta et decem solidos de annuo censu. De curia vero quæ extra villam est, cum nec unus hospes unquam ibi mansisset, sed a servientibus expensis propriis servaretur, tam in ea quam in alia nova eidem adjacente, quater viginti et eo amplius novis hospitibus positis, viginti libris constat singulis annis augmentatum. Ubi etiam, scilicet apud S. Lucianum, magno sumptu, quia Ecclesia his valde indigebat, clausum vinearum fere quater viginti arpennorum, ut aiunt, plantando excoli fecimus. Cui ad maximum ecclesiæ commodum ipsas viginti libras, ut inde bene excolatur, instituimus: consulte quidem omnia pro defectu vini, quia saepius cruces et calices, et pallia multis in locis, et etiam Latiniaci in vadimonia ponebantur. Molendinorum vero ejusdem castri talis est augmentatio, quod cum olim singulis diebus quinque minas frumenti Fratrum refectorio reddere consuevissent, modo singulis diebus octo reddere non desistunt. Quorum incrementum de singulis hebdomadibus certa computatione deductum, quadraginta modios dimidio minus recipit. Denariorum vero incrementum septies viginti et sex libras et decem solidos constat. Domum, quæ superest

A portæ Parisiensi versus S. Medericum, enim mille solidis, quoniam cum frequenter interessemus negotiis regni, nos et equos nostros, sed et successores nostros ibidem honestius hospitari digni duximus. De porta vero Parisiensi, quæ solebat reddere xii. libras, quinquaginta nobis reddit, ubi incrementum est triginta et octo librarum

CAPUT II.

De Trembliac.

Cum eadem villa multis angariis a comite Dominico Martini, videlicet exactione talliæ, frumenti scilicet quinque modiorum, quos ei pro pace concesseram, cum ipse talliam pro voluntate sua facere consuevisset; exactione arietum, et hospitandi in villa multis vicibus in anno de rusticorum sumptibus. Hanc pacem pro his omnibus cum comite fecimus, ut tota villa in pace nobis remaneret absque exactione et consuetudine aliqua, et nos pro ejus hominio decem libras singulis annis de marsupio nostro in octavis S. Dionysii ei daremus. Nos autem eamdem villam ob hoc libentius ædificavimus, et in introitu villæ novam curiam cum granchia nova erigi fecimus, et ut in ea campi pars universalis, et quatuor carrucarum, in altera vero, quæ in municipio est, decimæ terrarum reponerentur, et in utraque usibus nostris stramina reservarentur. Et cum de eadem villa aut vix aut nunquam quater viginti et decem modios annonarum olim habere possemus, ad hoc ipsum rem deduximus quod ducentos modios decem minus inde a majore nostro habemus: extra hoc quod se minant, et quod bubulcis et bubus quidquid necesse fuerit amministrant, et carrucis boves et necessaria omnia suppeditant, propter quod furni redditum habent. Nos vero censem nostrum et tensamentum, et mortuas manus, et forisfacta, et talliam pro voluntate nostra habemus. Ubi incrementum annonæ quater viginti et decem modiorum consistit. Curiam autem antiquam muro cinximus, domum ecclesiæ inhærentem pene defensabilem ibidem ereximus. Qua munitione successores nostri et suos et sua, si placet, contra omnem hostem defendere poterunt.

CAPUT III.

De recuperatione Argentoilensis abbatiæ.

Cum aetate docibili adolescentiæ meæ antiquas armarii possessionum revolverem chartas, et immunitatum biblos propter multorum calumniatorum improbitates frequentarem, crebro manibus occurrebat de Cœnobio Argentoilensi fundationis charta ab Hermenico et conjugé ejus Numma, in qua continebatur quod a tempore Pipini regis Beati Dionysii abbattia exstiterat. Sed quadam occasione contractus incommodi in tempore Karoli Magni filii ejus alienata fuerat. Praefatus enim imperator ut quamdam filiam suam matrimonium humanum recusantem ibidem abbatissam sanctimonialium constitueret, eo pacto ut post mortem ejus in usum ecclesiæ revertetur, ab abbatte et fratribus obtinuerat. Sed turbationi regni filiorum filii ejus, videlicet Ludovici Pii, altercatione, quoad usque supervixerat, perfici non

potuit. Unae cum antecessores nostri sæpius super hoc laborantes parum profecissent, communicato cum Fratribus nostris consilio, nuntios nostros et chartas antiquas fundationis, et donationis, et confirmationum privilegia, bonæ memoriae papæ Honorio Romanum delegavimus, postulantes ut justitiam nostram canonico investigaret et restitueret scrutinio. Qui ut erat vir consilii, et justitiæ tutor, tam pro nostra justitia, quam pro enormitate monacharum ibidem male viventium, eundem nobis locum cum appendiciis suis, ut reformaretur ibi religionis ordo, restituit. Rex vero Ludovicus Philippi, charissimus dominus et amicus noster, eamdem restitutio nem confirmavit, et quaecunque regalia ibidem habebat auctoritate regiæ majestatis ecclesiæ præcepto firmavit. Cujus quidem recuperationis tenorem si quis plenius nosse voluerit, in chartis regum et privilegiis Apostolicorum enucleatus poterit reperire. Cujus scilicet Abbatiae et appendiciorum ejus, quæ sunt Trappe, Herencurtis, Chaveniacus, Burdeniacus, Cerisiacus, et terra de Montemeliano, et Bunziaco, sive de Mosteriolo, quod est prope Mili Junum, et aliorum incrementum quanti constet, qui sapienter illa tractabunt pro magno prælati cognoscere poterunt.

De antiquo censu Argentoili, qui ad abbatiam non pertinet, incrementum est xx librarum, quia cum olim non haberemus nisi viginti libras, modo xl redundunt. De annona prius sex modios, modo 45 recipimus.

CAPUT IV.

De Vilcassino.

Vilcassini siquidem, quod est inter Isaram et Etiam, nobilem Comitatum, quem perhibent immunitates ecclesiæ proprium beati Dionysii feodium, quem etiam rex Francorum Ludovicus Philippi, accelerans contra imperatorem Romanum insurgentem in regnum Francorum, in pleno capitulo beati Dionysii professus est se ab eo habere, et jure signiferi, si rex non esset, hominum ei debere, hoc inseque nte incremento dominicaturam Deo auxiliante augmentari elaboravimus. Ecclesiam de Cergiaco, et curiæ libertatem ab eodem Rege Ludovici obtinuimus. A filio vero ejus Ludovico viaturam ejusdem villæ, et omnes redditus ejus præter vinum et avenam, in dedicatione Ecclesiæ regia liberalitate pro remedio animæ ejus, personæ et regni protectione, obtinuimus. Nec minus etiam quod in Cormeliis habebat, et apud Oenitum, et quidquid Trappis habebat, præter hospitium, sanctis martyribus devotissime contulit. Nos autem et de his et multis aliis incrementis, præsertim continua sollicitudine, et jugi providentia, terre cultus, et vinearum, majorum et servientium reprimendo rapacitatem, advocatorum etiam pravorum importunam refellendo infestationem, pro quo multa in novitate nostra militiae usibus expendimus, illuc usque Deo annuente perduximus, ut cum temporibus antecessorum nostrorum fratres nostri ad opus coquinæ quotidie quinque solidos habere con-

A tenti fuissent, de superabundante incremento omni die alios quinque, et feria quinta atque Sabbato quatuordecim pro toto, irrefragabiliter refectioni fratum recipient. Et quod adhuc his superest, de incremento centum modios annonæ large consuevit excedere. Quod nos post Pascha usibus nostris, ecclesiis, et pauperibus, vel quibuscumque opportunitatibus erogandum censuimus. Extremis enim mensibus anni aliquando carior annona congregationum improvidentiam punire solet. Incrementum denariorum centum et quatuordecim librarum, et duodecim solidorum, singulis annis consistit.

CAPUT V.

De Cormeliis Parisiensibus.

De Cormeliis in pago Parisiensi, incrementum B census, octo librarum: cum prius haberemus 12 libras, modo 20. De annona decem aut duodecim modios habebamus, nunc decem et octo. Apud Centinodium quatuor libras de incremento novi census, et de veteri centum solidos. Apud Francorum-villam quadraginta solidos de novo incremento, et quadraginta de veteri præter feodum. Decimam de feodo nostro, quam emimus a Pagano de Gisorcio, et dedimus Clericis matriculariis pro amore Dei, excepta decima clausi nostri, quam nobis retinuimus.

CAPUT VI.

De Montiniaco.

Apud Montiniacum quinquaginta solidos de novo, et sexaginta et decem de veteri.

CAPUT VII.

De Cergiaco.

Apud Cergiacum de bosebo quadraginta solidos de censu, et hominum militis Theobaldi de Puteolis, et quadraginta saumas asinorum.

CAPUT VIII.

De Lovecenis.

Apud Lovecenas, cum quidquid ibidem habebamus, tam censem, quam annonam, et vinum, pro 45 libris tam nos quam antecessores nostri per annum dare consuevimus, post quadam placita demansis antiquis, quibus rusticos vinearum cultores de retentione reddituum intercepimus, salvo anno censu denariorum, et annona, centum fere modios vini acquisivimus.

CAPUT IX.

De Vernullelo.

De Vernullelo, quod quadraginta annis sub vadimonio fuerat, decem libras data redemptione recipimus: cum nonnisi lx solidos ante haberemus. Cujus loci redditus ad nos pertinentes Fratribus infirmis ex integro contulimus.

CAPUT X.

De Valle-Crisonis.

Apud Vallem Crisonis villam ædificavimus, ecclesiam et domum constituimus, et carruca terram incultam dirumpi fecimus. Quæ quanti debeat constare, potius cognoscent qui eam ædificare innitentur: cum jam ibidem sint fere 60 hospites, et adhuc multi venire eligant, si sit qui provideat. Erat enim locus

ille quasi spelunca latronum, habens ultra duo miliiaria deserti, omnino ecclesiæ nostræ infructuosus, raptoribus et satellitibus propter vicinitatem nemorum aptus. Eapropter ibidem fratres nostros Deo deservire disposuimus, ut in cubilibus, in quibus prius dracones habitabant, oriatur viror calami et junci.

Possessionem Beati Dionysii, in qua continetur Mesnile S. Dionysii, et Domnapetra, et cæteræ villæ castri, quod dicitur Cabrosa, a multis retro temporibus tribus talliis expositam, videlicet domino castri Cabrosæ, et domino castri Nielphæ, et Simoni de Villa-Aten, eorum rapacitate omnino fere destrutam non sine magnis expensis ab hujusmodi oppressionibus emancipavimus: ea sola, quæ ad eorum advocationem jure pertinent, remittentes. Nec minus etiam venationem Ivelinae infra metas terræ, quam beato Dionysio multis temporibus abstulerant, recuperavimus. Et ne in posterum oblivioni tradetur, illuc exeuntes per continuam septimanam, ascitis nobis approbatis amicis et hominibus nostris, videlicet Comite Ebroicensi Amalrico de Monte-Forti, Simone de Nielpha, Ebrardo de Villaperosa, et aliis quamplurimis, in tentoriis demorantes, singulis diebus totius hebdomadæ cervorum copiam ad Sanctum Dionysium non levitate, sed pro jure ecclesiæ reparando, transferri, et fratribus infirmis, et hospitiis in domo hospitali, nec non militibus per villam, ne deinceps oblivioni traderetur, distribui fecimus. Domino vero Cabrosæ præter antiquum feodium, videlicet advocationem terræ nostræ, et medietatem silvæ, de proprio singulis annis centum solidos damus, tanquam feodato nostro, ne reducat manum ad talliam, vel terræ oppressionem. Quos quidem centum solidos in eadem terra pro voluntate nostra absque contradictione recolligere valemus.

Ne igitur laboris nostri fructus ex obliuione in irritum deducatur, illa etiam quæ in Belsa auxiliante Deo augmentari elaboravimus, scripto commendare curavimus.

Prima villa Beati Dionysii, quæ vocatur Guille-vallis, prope Sarclidas in catalogo Dagoberti regis beato Dionysio ab eodem rege traditas, usque adeo a multis retro temporibus aut semper ita incomposita exstiterat, ut nec domus ubi etiam Abbas caput reclinaret, nec granchia aliqua, nec quidquam Dominicum in tota villa existeret. Viginti quinque modiolos tantum, qui non excedunt quatuor nostros modios, pro censu terrarum, quas colebant, cum modico domorum suarum censu singulis annis persolvebant. Ad hanc igitur adaptandam ob amorem dominorum nostrorum sanctorum martyrum accedentes, quamdam terram videlicet trium carrucarum in eadem villa sitam, pro qua a XL annis et ultra guerra maxima agitabatur inter Joannem Stampensem filium Pagani, virum nobilem et strenuum, et quemdam alium militem Piquerensem (64), multo sumptu apud utrumque apposito, Ecclesiæ comparavimus, et quod uterque quærebat ut neuter habe-

(64) Forsan Pithverensem, de Pithiviers.

A ret, nobis eam retinendo, et guerræ eorum sinem sic imponendo, favore parentum et amicorum, videlicet Balduini de Corboilo, et multorum aliorum, charta nobis firmari fecimus. In hac itaque nova terra, videlicet in medio villæ, loci oblectantes amoena-tem, vividorum fontium, et rivorum decurrentium amplectantes affinitatem, curiam honestam muro cingi fecimus, domum fortem et defensabilem in curia, granchias et quæque necessaria ibidem construi multis expensis effecimus. Et ad superioris Belsæ relevandam ariditatem, vivario multitudine piscium copioso fere in circuitu perlustravimus. Duas carrucas in eadem terra, unam in nova, alteram in antiqua statuimus. Et quæ tam parvi constabat, ut ad quinquaginta vel eo amplius anno-
narum modios singulis annis reddere valeat, au-gmentavimus. Nam et illum priorem censem, quem parvissimum reddebant, remittentes, totius terræ campi partem præter carrucam de feodo Majoris nobis retinuimus. Qui ex hoc ipso garrulitatem ru-sticorum et mutatæ consuetudinis molestias omnino se sedare spondit.

CAPUT XI.

De Monarvilla.

Succedit et alia prope illam Beati Dionysii villa, quæ dicitur Monarvilla, villa omnium facta miser-
rima, quæ sub jugo castri Mereville conculcata, non minus quam Sarraenorum depressione, men-dicabat: cum ejusdem castri Dominus quotiescum-
que vellet, in eadem hospitium cum quibuscum-
que vellet raperet, rusticorum bona pleno ore de-
voraret, talliam et annonam tempore messis pro
consuetudine asportaret: lignaria sua bis aut ter
in anno carrucarum villæ dispendio aggregaret:
porcorum, agnorum, anserum, gallinarum impor-tabiles quasque molestias pro consuetudine tolleret.
Quæ cum tanta oppressione per multa tempora in
solitudinem fere jam redigeretur, audacter resistere,
et molestias hujusmodi ab hæreditate sancta con-tanter exterminare elegimus. Cumque eum in cau-sam traheremus, et ipse sibi jure hæreditario patris et avi atque atavi consuetudines illas excusaret, ad
hoc auxilio Dei, et hominum atque amicorum no-strorum consilio res processit, quod Hugo castri
dominus, favore conjugis et filiorum, assensu do-mini regis Ludovici, a quo se habere dicebat, beato Dionysio in perpetuum omnes omnino consuetudi-nes, injustitiam suam recognoscendo, relaxavit,
remisit, manu propria jurejurando abjuravit, sicut
pleniū in charta domini regis Ludovici invenitur.
Nos autem ad ejus lominium ecclesiæ nostræ re-tinendum, duos Stampenses modios annonæ, unum frumenti, et alterum avenæ, in curia nostra per
manum monachi aut servientis nostri concessimus.
Quo quidem prædicta villa eruta tormento, cum
prius vix nobis valeret decem, aut quindecim li-bras, centum Stampenses modios annonæ per sin-gulos annos, qui saepius centum libras valent se-

cundum pretium annonæ, per manus ministrorum reddere nobis consuevit.

Possessionem nihilominus, quæ dicitur Rubridum, depressione angariarum castri Puteoli omnino destitutam, emandare elaborantes, cum quadam die Hugo dominus Puteoli post ruinam castri etiam nos super hoc convenisset, ut incultam terram depressione castri in solitudinem redactam, sub medietate lucri ego et ipse excoleremus : licet hoc quidam compendiosum approbarent, recusavimus, et quod cum eo noluimus, per nos efficere ad commodum Ecclesiæ elaboravimus. Nec eum admittere socium in restitutione terræ sustinuimus, quem destructorem more antecessorum suorum gravissime persenseramus. Easdem enim consuetudines, quas de Monarvilla enumeravimus, videlicet talliam et annonam porcorum, ovium, agnorum, anserum, gallinarum, pullorum, lignorum, ab eadem terra more antecessorum suorum abripuerat, et ex hoc ipso tam nobis quam sibi infructuose jacentem omnino inutilem reddiderat. Nos igitur miseriæ terræ et damno Ecclesiæ nostræ condescendentes, in eadem sterili terra curtem aedificavimus, turrimque super portam ad repellendos raptore ereximus : tres carrucas ibidem posuimus, villam quæ Villana dicitur, restituimus : incomposita terræ composuimus, usque adeo eam meliorando, ut cum vix consueverit viginti libras singulis annis, postea centum libras, saepius vero centum et viginti reddiderit. Nos vero sanctis martyribus pro tantis beneficiis jure devoti, de eodem fructu laboris nostri aedificationi ecclesiæ eorum singulis annis quater-viginti libras usque ad operis expletionem, charta et sigillo assignavimus. Removimus etiam ab eadem terra quamdam consuetudinem malam vicecomitis Stampensis, quæ palagium vocatur.

CAPUT XII.

De Tauriaco.

Tauriacus igitur famosa Beati Dionysii villa, caput quidem aliarum, et propria ac specialis sedes Beati Dionysii, peregrinis et mercatoribus, seu qui buscunque viatoribus alimenta cibariorum in media strata, lassis etiam quietem quiete ministrans, intolerabilibus dominorum præfati castri Puteoli angariis usque adeo miserabiliter premebatur : ut cum illuc temporibus antecessoris nostri bonæ memoriae Adæ abbatis ut præpositus terræ providerem, satis adhuc juvenis accessisse, jam colonis pene destituta langueret, rapacitati Puteolensium data esca populis *Aethiopum* omnino pateret. Nec enim ipsa domus propria Beati Dionysii seipsam aliquando tuebatur, quin ipse Dominus per satellites suos eam frangeret, quæcumque reperta sacrilego spiritu asportaret, adjacentes villas frequentibus hospitiis confunderet : annonam et talliam sili primum, deinde dapifero suo, deinde præposito suo, rusticorum vectigalibus ad castrum deferri cogeter. Vix qui aderant sub tam nefandæ oppressione mole vivebant. Cum ergo fere per biennium

A ibidem demorando, his et aliis malis, et humanæ compassionis doloribus, et Ecclesiæ nostræ dispensio defatigarer; nec nos solum, verum etiam omnes Ecclesiæ, quæ in partibus illis terram habentes æque premebantur, convenimus, et ut jugum importabile et tyrannidem nequissimi castri evitare possemus, diligentि deliberatione contulimus. Hinc emersit quod labore nostro venerabilis episcopus Carnotensis Ivo pro parte sua, capitulum Beatæ Mariæ pro sua, Abbas S. Petri pro sua, ecclesia S. Joannis de Valleta pro sua, episcopus Aurelianis pro sua, ecclesia S. Aniani pro sua, abbas S. Benedicti pro sua, archiepiscopus Senonis pro sua, et nos pro nostra, gloriosum regem adivimus Ludovicum, ecclesiarum depopulationem, pauperum et orphanorum deplorationem, Ecclesiarum eleemosynis antecessorum suorum, et suis, exhaerationem lacrymabiliter exposuimus. Qui, ut erat vir nobilissimæ industriæ, plenus pietate, Ecclesiarum illustris defensor, auxiliari spopondit; et quod ecclesias, et ecclesiarum bona deinceps destrui a præfato nequam nullo modo pateretur, jurejando firmavit. Quod quidem egregie factum quo labore, quibus expensis, quam graviter expletum fuerit, in gestis præfati regis enucleatus invenitur. Destructo siquidem radicibus pro merito suæ iniquitatis Puteolo castro, terra sanctorum, tam nostra, quam aliæ, pristinam adeptæ libertatem, quæ bello aruerant, pace floruerunt; sterilitate reposita, fæcunditatem cultæ reddiderunt. Cum autem post decessum antecessoris nostri bonæ memoriæ Adæ abbatis ad hujus sanctæ administrationis sedem tam immeritus quam absens assumptus essem, pristinæ virtutis et laboris non immemor, quia diutius in illa demoratus fueram præpositura, devotius ad hanc amplificandam accessi. In curte, quam palo et vinee firmaram, castrum bene muratum erexit, turris propugnaculum principali portæ super erigi feci, domos aptas et propugnabiles constitui, libertatem villæ, imo totius terræ intemeratam conservavi. Unde mibi aliquando contigit, quod cum Aurelianum cum militari manu post dominum regem festinarem, et præpositum Puteoli priora mala reciprocantem reperisse, turpiter captum tenui, et ad Sanctum Dionysium vinetum cum dedecore transmisi. Verum quia ecclesiarum bona industria prælatorum pace concrescere et confoveri debent, culturas nostras, quas ibidem habebamus dominicas, retentis earumdem decimis, colonis qui ibidem inhabitarent censuales secimus, quarum censem, ne oblivioni tradatur, scripto mandari præcipimus. Et ut quanti constet nostro labore incrementum possessionis hujus æstimetur, de præpositura, quæ non plus quam viginti libras valere solebat, quater-viginti libras singulis annis habemus. Cæterarum vero consuetudinum quotidiani usus multo melioratus, rerum incrementum facillime disserere poterit. Antiquam vero ejusdem terræ advocationem ad firmitatem Balduini antiquitus pertingentem, qua terra ipsa

immanitater longævitatem temporum premebat, cum nulla allia resellendi succederet via, contigit advocationem illam ad quamdam puellam filiam filiae Adæ Piguerensis hæreditario jure pertingere. Quo cognito, amicorum nostrorum consilio multo sumptu eam pro voluntate nostra nuptui tradere quæsivimus. Ad sedandas ergo terræ illius inquietudines, nolentes more solito indigenarum molestiis eam affligi, cuidam domestico nostro juveni puellam cum advocationibus dari fecimus, centum libras denariorum beati Dionysii tam matrimonio quam patri pueræ, favore domini regis Ludovici, de cuius feodo advocationis constabat, tali pacto contulimus, ut pro pecunia ista et alia, videlicet triginta librarum, quas dominus Rex inde habuit, tam ipsi quam successores eorum nobis et successoribus nostris hominum, et servitium, et justitiam, ubi eos submonebamus, exsequerentur. Quod si ad hoc deficerent, totum advocationis feodum, ac si proprium nostrum esset, eorum, et parentum ipsorum concessionem, ac domini regis favore, donec nobis satisfacerent, in plenitudine retinere liceret.

Feodos vero, quos ex fisco proprio emimus, ad faciendas stationes singulis annis per duos menses in eodem castro Tauriaco, subter intitulare curavimus.

CAPUT XIII.

De Poionis villa.

Similiter et Poionis villam, quam habebat Gauffredus Russus a cognato suo Berardo de Essenuilla, ut a nobis idem Berardus tanquam homo noster in feodo haberet, conduximus.

CAPUT XIV.

De Feins et Vendrovillare.

Aliam etiam possessionem, quæ dicitur Feins et Vendrovillare, cum aliis pertinentibus villis, a Galeranno de Bretoilo et uxore ejus Juditha, et strenuo viro filio ejus Ebrardo, qui in expeditione Hierosolymitana occubuit, multo sumptu fere centum quinquaginta marcarum argenti comparatam, sive restitutam (dicebatur quippe quod beati Dionysii antiquo tempore ex dono Huberti de sancto Galarico extiterat) eleemosynæ beati Dionysii contulimus : sperantes de Dei misericordia, quod ea pauperibus attributa eleemosyna, divinæ retributionis beneficium nobis ab omnipotenti Deo misericorditer impetrabit. Dixit enim quod sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccatum : et ut sempiternum necessitatibus pauperum firmius deserviat, præcepto regis Ludovici, quod in archivis publicis repositum continetur, firmari fecimus.

CAPUT XV.

De Belna.

Sane inter alias una de melioribus beati Dionysii possessionibus in pago Guastinensi Belna dignoscitur, quæ etiam spatiosa fere quatuor leucarum spatio, frumenti et vini opulentia ferax, quorumcunque fructuum mirabiliter capax, si non vexetur a ser-

A vientibus domini regis, seu nostris, omnibus bonis exuberat. Quæ per incuriam habitatorum raro inculta habitare ad tantam declinaverat inopiam, ut cum ad cameram calciamentorum ecclesiæ hujus pertineret, nullo modo ea persolvere valeret. Inde erat quod cum in manu abbatis pro defectu debiti remaneret, singulis annis servientibus ejusdem terræ pro triginta libris totaliter eam locabat. Quam cum dissipatam, et pene in solitudinem redactam in novitate prælationis nostræ reperissemus, charissimo domino nostro regi Francorum Ludovico, cujus nobilitati tam devote quam fideliter describere satagbamus, tantum ecclesiæ detrimentum exposuimus. Qui etiam in hac terra intolerabiles, et pene consumptivas consuetudines habebat, videlicet tres in anno procurationes, unam de collata rusticorum, sufficientem tam sibi quam suis administrantibus, duas de propriis redditibus Sancti Dionysii, qua calamitate terra penitus consumebatur. Qui, ut erat eximiæ liberalitatis, Ecclesiæ tantum detrimentum, et pauperum angarias miseratus, amoris et servitii nostri benivolus, procurationem illam de dominatura ecclesiæ et nobis in perpetuum relaxavit. Illam vero, quæ siebat de collecta rusticorum, octo librarum debito singulis annis sub præcepto regiæ majestatis firmavit. Cujus exhilarati beneficio, usurpatas et alienatas tam a majore quam ab aliis terras nobis retraximus, clausos vinearum videlicet apud Sanctum Lupum a viginti annis aratris redditos replantari fecimus, alias vineas juxta Belnam pene destructas restituimus, alias a quodam homine nostro viginti libris Aurelianensis monetæ emimus, villas omnino rapinis ex hospitatis rehospitari fecimus.

CAPUT XVI.

De decima de Barvilla.

Inter alia decimam quamdam de Barvilla, quam milites quidam a centum annis sicut dicebant sub censu duorum solidorum habebant, quæ nobis quotannis viginti aut triginta annonæ modiis valet; sive quæque perdita prout melius potuimus ad opus ecclesiæ retraximus. Cumque Dominicæ domus satis vilissimæ ex toto corruissent, hoc potissimum ad has, quæ modo sunt facetæ et propugnabiles, construendas excitavit : quod cum constituisse determinare causas nostras in eadem domo una dierum, nutu divino me absente tam miserabiliter corruit, ut etiam lectum in quo jacerem, si adessem, et planctum solarii, et tonnas inferioris promptuarii, et vasa vinaria omnino confregerit, et subtanta ruina, quod divina propitiatio mihi pepercerit, omnibus fidem fecerit. Granchiam per optimam ibidem extruximus, et stagna duo, quæ multa piscium copia multo tempore illuc adventantibus sufficientiam si bene serventur ministrabunt. Quæ quidem terra quantum auxilio Dei sit meliorata, et de quanta miseria fuerit suscitata, certum constat augmentum, quod cum prius triginta libras, nunc saepius plus quam ducentas tantum persolvat.

CAPUT XVII.

De Axone burgo, qui nunc est Corboilus.

Axonem burgum quidem S. Dionysii super fluvium Issonam antiqua regum liberalitate sanctis martyribus collatum, sicut in antiquis eorum chartis continetur, atrocitas cuiusdam tyranni in castrum Corboilum transtulit, et unde sanctos martyres in terra, inde se de cœlo exhaeredare elaboravit.

CAPUT XVIII.

De cella constructa in loco qui dicitur Campis.

Igitur post multa annorum curricula, fere ducentorum aut plus, cum mater ecclesia Axonæ, quæ parochialis est Corboili, sola quasi statua eodem in loco remansisset, eam etiam episcopi Parisienses ex æmulatione ingenitæ monasterii libertatis beato Dionysio abstulerunt, et ut hoc ipsum fortiter defendetur, Cluniaco et Cluniaci membris, videlicet S. Martino de Campis et ecclesiæ de Gornaco contulerunt. Ipsi vero tyranni Corboilensis castri in malitia sua congelati tam miserabiliter omnia sibi subjugaverunt, ut vix quidquam reliqui præter vacuum terræ fundum dimiserint; et in proprios usus, tanquam proprii essent juris, ausu sacrilego redigerint. Supererat et quædam capella in honore, ut ferebatur, beatæ Mariæ, qua nullam conspicatus sum minorem, semiruta, in loco qui dicitur Campis, in qua et antiquum altare, quod supra ex solidudine concretam herbam oves et capræ frequenter depascebant. Ubi testimonio multorum sæpe in die Sabbati sanctitatem loci significantes candelæ videbantur ardere. Quo facto excitati indigenæ infirmi post etiam alienigenæ multi illuc in spe sanitatis concurrebant, et sanabantur. Cum autem divino nutu locus ille a multis tam propinquis quam remotis frequentaretur, destinati sunt illuc fratres nostri venerabiles viri bonæ memorie Herveus prior, et Odo Torcetensis, qui et Domino nostro, et ejus beatæ Genitrici deservirent, locellumque illum divino cultui adaptare et exaltare operam darent. Ubi statim tanta miraculorum copia sub admiratione omnium in brevi efflroruit, ut et ab omnibus amaretur, ab omnibus prædicaretur et a quibuscumque augmentaretur. Multitudo siquidem languentium et qui vexabantur a spiritibus immundis, necnon cæcorum, claudorum, et aridorum incommoditas ibidem deponebatur. Quorum miraculorum, cum innumera operante beata Dei Genitrice locum celebrim personarent, duo imprimis, quæ visu aut auditu cognovimus, paginæ præsenti ad honorem ejusdem loci accommodare curavimus.

CAPUT XIX.

Miraculum de muta.

Erat quædam nobilis matrona multis annis viduata, videlicet mater venerabilis viri abbatis Corbeiae Roberti monachi nostri. Quæ cum loca sanctorum ob remedium animæ sue frequentare consuevisset, cum quadam puella jam duodenne, quæ nunquam fuerat locuta, illuc devenit. Nocte vero Sabbati in eadem ecclesiola cum ipsa muta

A pernoctans, dum pro se et pro suis divinas sollicitaret aures, ubi fratres incœperunt *Te Deum laudamus*, visum est, sicut referebat, eidem puellæ quasi in extasim raptæ, quod quædam'gloriosa regina pulchra ut luna, electa ut sol, cicladi bus regiis vestita, auro gemmisque pretiosis corona ta, sinistro cornu altaris ad dextrum contendens, ante eam transibat. Quæ cum eam nomine proprio (Lancendis enim vocabatur) pie satis advocasset, audiente tam præfata matrona quam aliis multis, elata voce, lingua inusitata, domina, respondit. Nec deinceps minus loqui aut scivit aut potuit, quam si toto tempore vitæ suæ locuta fuisset. Quod stupendum miraculum qui aderant summo præconio attollentes, per diversas regiones adjacentes reportaverunt. Qui vero prius eam per quinquennium mutam, et post per quinquennium loquacem cognovimus, locum ipsum sanctum et exaltare et diligere jure debuimus.

CAPUT XX.

De hydropica.

Secundare dignum duximus et aliud sicut promisimus miraculum. Hydropica quædam tumida more prægnantis, nec minus præ dolore clamosa voce insaniens (premebatur enim humore aquatico intolerabiliter) manibus amicorum ad sanctam Mariam præfato loco portata est. Quæ cum per multis dies ante sanctum altare delitusset, ipso suæ putredinis et corrupti elementi foetore adventantes multos rejiciebat. Cumque jam nulla spes succederet sanitatis (tumor enim et sanies ipsam etiam faciem jam fere in informitatem confuderat) murmurabant multi tam sani quam infirmi, suppliciter postulantes ut ab eadem ecclesiola exponeretur. Verum fratres nostri venerandi viri maluerunt sustinere misericordes ejus ingratam præsentiam, quam immisericordes absentiam. Contigit igitur quadam nocte Dominica (in his enim potissimum divina manus operabatur) illam hydropicam, quod non consueverat, obdormisse, cum subito gloriosa imperatrix Virgo Maria invisibiliter ad uterum humore reflu exhaustum, tam gracile quam nitidum cito restituit. Videres, et qui aderant tam fratres nostri quam alii multi viderunt tantam effusi humoris et decursi flegmatis in terra abundantiam, ut cum scutellis et situlis et ollis illa asportare statim oportet. Quando autem qui aderant ob rei magnitudinem stupuerunt, tanto devotius laudes omnipotenti Deo et ejus Genitrici reddiderunt. *Te Deum laudamus* deplorando cantaverunt, et ut Deus omnipotens sicut incœperat honorem Genitricis suæ ibidem continuaret, suppliciter efflagitaverunt.

His igitur et aliis miraculorum et prodigiorum signis præfatum locum insignem divina dispositione, ob amorem Dei Genitricis honorare et exaltare amplectentes, ædificatum iri instanter incœpimus, et ut conventus fratum ibidem Deo deserviret, duodecim fratres cum priore suo constituimus: claustrum, refectorium, dormitorium, cæterasque offi-

cinas regulares exstruximus. Ecclesiam ornamentiis, sacerdotalibus indumentis, palliis et palliorum cap-
pis decenter adaptavimus. Textus duos, videlicet antiquum textum cotidianum, et gradalem Caroli imperatoris, a matre Ecclesia illuc deferri fecimus. Bibliothecam honestam tribus voluminibus posui-
mus. Nec minus circa victualia fratrum solliciti, duas carrucas in propria terra prope locum locavi-
mus. Clausum vinearum aptum magnæ abbatiæ, et bene valentem eis plantavimus, vinearum copiam multis modis acquisivimus. Torcularia quatuor penes se in proprio fere quater-viginti modios vini valentia, absque sumptu aliquo ipsi loco aedificavimus: usque adeo de copia eis providentes, ut quandoque ducentos quinquaginta, quandoque trecentos modios vini large recipiant. Prata etiam sufficienter in propriis cespitibus circumfodi fecimus, hortos satis habiles pulmentorum seminibus satis fecimus. Erat autem quædam altera beati Dionysii a multis jam temporibus destituta, et in solitudinem redacta, uno etiam carens cultore, quæ forsitan a vicinis villis alieno cultore annonæ modium aut minus reddere consueverant, aut duos aut tres de nucibus sextarios, in qua tres carrucas in curia nova, et granchiam novam eis instituimus. Oves et vaccas et nutrituram ad opus eorum propter pascuorum ubertatem et terrarum emendationem ibidem locavimus. Aliam etiam Beati Dionysii possessionem prope Brunetum, ex qua sœpe decem modios annonæ, et vini fere decem, et fenum pabulo ju-
Bmentorum recipiunt, de proprio obligavimus. De molendino etiam a sexaginta fere annis perduto quidquid recuperavimus, eis dimisimus; ea tamen conditione, ut in sequenti die festi beati Dionysii xx solidos refectorio Beati Dionysii persolvant. In eadem etiam villa centum solidos inter censem et talliam habent. Corboilo vero in circuitu sui decem et septem libras de proprio censu præter alios redditus et venditionum, et nundinarum, et aliarum consuetudinum: necnon molendinum et furnum, et octo modios avenæ cum gallinis, et præbendam integrum S. Exuperii.

CAPUT XXI.

De Marogilo.

In pago Meldensi villa, quæ dicitur Marogilum, D occasione cujusdam viaturæ, quam Ansoldus de Cornelio fere usque ad ipsas villæ domus possidebat, gravissime infestabatur: cum nec agricolæ, nec alii quilibet villam exire tuto auderent, quin occasionibus multis viaturæ a servientibus Ansoldi raperentur, et ad curiam ejus intercepti ducerentur, nec minus de pecoribus villam exeuntibus redimenterentur. Nos ergo mille solidos pro pace ejusdem villæ, ut eamdem nobis dimitteret viaturam, ei in Hierosolymitanam expeditionem proficiscenti donavimus; et ut beati Dionysii deinceps constaret, per manum episcopi Meldensis Manassæ, et ecclesiæ ejusdem, necnon et sigillo comitis Theobaldi, an-
duente ejus uxore et filio nobis firmari fecimus. Eam

A enim, sicut confessus est, injuste usurpaverat.

Commutationis etiam cujusdam formam succes-
soribus nostris innotescere cupientes, si forte Dei auxilio hoc ipsum in melius aliquando posset immutari, intitulare curavimus. Dum nobile regnum Francorum in statu monarchiæ consistaret, circum-
quaque sicut se regia potestas extendebat, per to-
tam regni tetrarchiam, videlicet in Italia, Lotha-
ringia, Francia, Aquitania, ecclesia Beati Dionysii magnis multisque possessionibus liberalitate re-
gum abundabat. Verum quod unitas illibatum con-
servabat, filialis divisio et corrumpere et diminuere elaboravit. Hinc est quod beatus Dionysius Herelingas, Herbertingas, et Salonam, et quamplures alias possessiones amittens; villas etiam quæ in pago Metensi existunt, videlicet castrum Gomundas, Blistetot, et Cochilingas, perdidit. Pro quarum reclamatione cum sœpius apostolico conspectui insisteremus, tum pro injustitia sua, tum pro incommoditate personarum suarum (qui enim eas auferebant male et pessime absque confessione morieban-
tur) quasi pro commutatione locum qui dicitur Cella cum appendiciis suis in chartis Ludovici im-
peratoris denominatis, plena libertate beato Diony-
sio contulit, ubi fratres nostros ad serviendum Deo in spe augmentationis et succendentis recuperationis locavimus.

CAPUT XXII.

De Calvomonte

Ecclesiam quoque S. Petri in Calvomonte sitam, tam abbatiam quam ipsas canonicas canonicis dece-
dentibus, tam a Rothomagensi archiepiscopo Hugone, quam a domino rege Francorum Ludovico obtinere elaboravimus: necnon et xii fratres cum tredecimo priore ad exaltationem ejusdem ecclesiæ, et divini cultus propagationem, reverenter locavimus, et eamdem ecclesiam ab eodem reverendo archiepiscopo consecrari, et ante eam cœmeterium benedici, Deo annuente obtinuimus. Quæ siquidem nova quasi nobile membrum capiti suo ecclesiæ Beati Dionysii copulata, quanto transeuntibus successoribus nos-
tris a Vulcassino ad Northmanniam, vel etiam pro conservatione reliquarum possessionum, in eodem pago demorantibus apta sive idonea existit: tan-
to de propriis vel de acquisitis eam locupletare tan-
quam novam plantam, et confovere jure decertabit. Fratribus vero ibidem Deo deservientibus, quia vi-
neis egent, de decimis quas nobis dedit rex Ludo-
vicus apud Cergiacum, uno quoque anno viginti modios vini; et de decima, quam nos acquisivimus apud Ablegiacum, medietatem confirmavimus.

CAPUT XXIII.

De Bernevalle.

In ea autem, quæ dicitur Bernevallis, possessione super Northmannici littus maris, in qua etiam primam alicujus præposituræ ab antecessore meo suscep-
obedientiam, quam etiam in tempore strenuissimi regis Henrici, adhuc satis juvenis ab oppressione exactorum regiorum, quos dicunt *frassones*, multo

labore, multisque placitis emancipaveram: paro-
chiales ecclesias, quas Rogerius presbyter, et fra-
ter ejus Gausfredus hereditario jure sibi vindicabant,
ad dominicaturam ecclesiae in novitate praelatura
nostrae retraximus, easque et redditus earum the-
saurario ad renovandas et augmentandas ecclesiae
lujus palliaturas, in sempiternum contulimus. Et
quia fere nullos redditus ad hoc supplendum habe-
bat, aliam quandam villam in partibus istis, quæ di-
citur Quadraria, nuper ædificata, adjunximus. Et
haec quidem quatuor marcas, ecclesiae vero septem
libras, si tamen meliorari non poterit, persolvit.
Redditus vero alios consuetudinarios prefatæ villæ
Bernevallis, tam in censibus quam in aliis, fere
usque ad xv libras, sicut credimus, augmentari
fecimus. Consuetudinem autem quam vulgo dicunt
aquarium, quamque in tempore bonæ memorie an-
tecessoris nostri a preposito nostro, qui eam oc-
cupaverat, excutere adjuvimus, festivo piissimi
regis Dagoberti anniversario refectioni Fratrum
assignavimus. Villas etiam Moriniacum, Liliacum,
et Floriacum, cum non consuevissent reddere
plus quam septein aut decem libras, ut triginta
aut ad minus viginti quinque reddant, elabora-
vimus. Idem et de Monte-Fusceoli.

CAPUT XXIV.

De ecclesiæ ornatu.

His igitur reddituum incrementis taliter assigna-
tis, ad ædificiorum institutionem memorandam
inanum reduximus ut et ex hoc ipso Deo omnipo-
tentiam tam a nobis quam a successoribus nostris grates
referantur, et eorum affectus ad huc ipsum prosc-
quendum, et si necesse sit peragendum, bono exem-
plo animetur. Non enim aut penuria aliqua, aut quod-
cunque impedimentum cujuscunque potestatis timen-
dum erit, si ob amorem sanctorum martyrum de suo
sibi secure serviatur. Primum igitur quod, Deo inspi-
rante, hujus ecclesiæ incœpimus opus, propter anti-
quarum materiarum vetustatem, et aliquibus in locis
minacem disruptionem, ascitis melioribus quos in-
venire potui de diversis partibus pictoribus, eos ap-
tari et honeste depingi tam auro quam pretiosis
coloribus devote fecimus. Quod quia etiam in scholis
addiscens, hoc facere si unquam possem appete-
bam, libentius complevi.

CAPUT XXV.

De ecclesiæ primo augmento.

Verum cum jam hoc ipsum multo sumptu com-
pleretur, inspirante divino nutu propter eam, quam
sæpe diebus festis, videlicet in festo beati Dionysii,
et in indicto, et in aliis quamplurimis, et videbamus,
et sentiebamus importunitatem. Exigebat enim loci
augustia, ut mulieres super capita virorum, tanquam
super pavimentum, ad altare dolore multo et cla-
moso tumultu currerent, ad augmentandum et
amplificandum nobile, manuque divina consecra-
tum monasterium, virorum sapientum consilio, re-
ligiosorum multorum precibus, ne Deo sanctisque
martyribus displiceret, adjutus, hoc ipsum incipere

A aggrediebar: tam in capitulo nostro quam in ec-
clesia divinæ supplicans pietati, ut qui initium est
et finis, id est α et ω , bono initio bonum finem
salvo medio concopularet, ne virum sanguinum ab
ædificio templi refutaret, qui hoc ipsum toto animo
magis quam Constantinopolitanas gazas obtainere
præoptaret. Accessimus igitur ad priorem valvarum
introitum, et deponentes augmentum quoddam,
quod a Karolo Magno factum perhibebatur, honesta
satis occasione, quia pater suus Pipinus imperator
extra in introitu valvarum pro peccatis patris sui
Karoli Martelli prostratum se sepeliri, non supinum
fecerat; ibidem manum apposuimus, et quemadmo-
dum apparet, et in amplificatione corporis ecclesiæ,
et introitus et valvarum triplicatione, turrium al-
tarum et honestarum erectione, instanter desuda-
vimus.

CAPUT XXVI.

De dedicatione.

Oratorium sancti Romani ad famulandum Deo
sanctisque ejus angelis, dedicari a venerabili viro
Rothomagensi archiepiscopo Hugone, et aliis quan-
plurimis episcopis obtinuimus. Qui locus quam se-
cretalis, quam devotus, quam habilis divina cele-
brantibus, qui ibidem Deo deserviunt, ac si jam in
parte dum sacrificant eorum in cœlis sit habitatio,
cognorunt. Eadem etiam dedicationis celebritate, in
inferiori testudine ecclesiæ dedicata sunt hinc et
inde duo oratoria, ex una parte Sancti Hippolyti so-
ciorumque ejus, et ex altera S. Nicolai, a venerabili
viris Manasse Meldensi episcopo, et Petro Sil-
vanectensi. Quorum trium una et gloria processio
cum per ostium S. Eustachii egrederetur, ante prin-
cipales portas transiliens cum ingenti cleri decan-
tantis et populi tripudiantis turba, episcopis præ-
euentibus, et sanctæ insistentibus consecrationi, per
singularem atrii portam de antiquo in novum opus
transpositam tertio ingrediebantur. Et ad honorem
omnipotentis Dei festivo opere completo, cum in
superiore parte elaborare accingeremur, aliquantu-
lum fatigatos recreabant: et ne laboris aut penuriae
alicujus timore deprimeremur, gratantissime solli-
citabant.

CAPUT XXVII.

De portis fusilibus et deauratis.

Valvas siquidem principales, accitis fusoribus et
electis sculptoribus, in quibus passio Salvatoris et
Resurrectio, vel Ascensio continetur, multis expen-
sis, multo sumptu in earum deauratione, ut nobili
portici conveniebat, ereximus. Necnon et alias in
dextera parte novas, in sinistra vero antiquas sub-
musivo, quod et novum contra usum hic fieri, et in
arcu portæ imprimi elaboravimus. Turrim etiam et
superiora frontis propugnacula tam ad ecclesiæ de-
corem, quam et utilitatem, si opportunitas exigeret,
variari condiximus, litteris etiam cupro deauratis.
consecrationis annum intitulari, ne oblivioni tra-
deretur, præcepimus hoc modo:

*Ad decus Ecclesiarum, quæ soror et extulit illum,
Sugerius studuit ad decus Ecclesiarum.
Deque tuo tibi participans martyr Dionysi,
Orat ut exores fore participem paradisi.
Annus millenus et centenus quadragenus,
Annus erat Verbi quando sacrata fuit.*

Versus etiam portarum hi sunt :

*Portarum quisquis attollere queris honorem,
Aurum nec sumptus, operis mirare laborem.
Nobile claret opus, sed opus quod nobile claret,
Clarificet mentes ut eant per lumina vera
Ad verum lumen, ubi Christus janua vera.
Quale sit intus in his determinat aurea porta.
Mens hebes ad verum per materialia surgit,
Et demersa prius hac visa luce resurgit.*

et in superliminari :

*Suscipe vota tui judex districte Sugerii,
Inter oves proprias fac me clementer haberi.*

CAPUT XXVIII.

De augmento superioris partis.

Eodem vero anno tam sancto et tam fausto opere exhilarati, ad inchoandam in superiori parte divinæ propitiationis cameram, in qua jugis et frequens redemptionis nostræ hostia absque turbarum molestia secreto immolari debeat, acceleravimus. Et quemadmodum in scripto consecrationis ejusdem superioris operis invenitur, Deo cooperante, et nos et nostra prosperante, cum fratribus et conservis nostris tam sanctum, tam gloriosum, tam famosum opus ad bonum perduci finem misericorditer obtinere meruimus : tanto Deo sanctisque martyribus obnoxii, quanto nostris temporibus et laboribus tam diu differendo agenda reservavit. Quis enim ego sum, aut quæ domus patris mei, qui tam nobile, tam gratum aedificium vel inchoasse præsumpserim, vel perfecisse speraverim; nisi divinæ misericordiæ, et sanctorum auxilio martyrum fretus, totum me eidem operi et mente et corpore applicuisse? Verum qui dedit velle, dedit et posse : et quia bonum opus fuit in voluntate, ex Dei adjutorio stetit in perfectione. Quod quidem gloriosum opus quantum divina manus in talibus operosa protexerit, certum est etiam argumentum, quod in tribus annis et tribus mensibus totum illud magnificentum opus, et in inferiore crypta, et in superiore voltarum sublimitate, tot arcuum et columnarum distinctione variatum, etiam operturæ integrum supplementum admiserit. Unde etiam epitaphium prioris consecrationis, una sola sublata dictione, hujus etiam annalem terminum concludit, hoc modo :

*Annus millenus et centenus quadragenus
Quartus erat Verbi, quando sacrata fuit.*

Quibus etiam epitaphii versibus hos adjungi delegimus.

*Pars nova posterior dum jungitur anteriori,
Aula micat medio clarificata suo.
Claret enim claris quod clare concopulatur,
Et quod perfundit lux nova, claret opus
Nobile, quod constat auctum sub tempore nostro,
Qui Sugerus eram, me duce dum fieret.*

Promptus igitur urgere successus meos, cum nihil mallem sub cœlo quam prosequi matris Ecclesiæ honorem, quæ puerum materno affectu lactaverat,

A juvenem offendentem sustinuerat, ætate integrum potenter roboraverat, inter Ecclesiæ et regni principes solemniter locaverat, ad executionem operis nos ipsos contulimus, et cruces collaterales ecclesiæ ad formam prioris et posterioris operis conjungendi, attolli, et accumulari decertavimus.

CAPUT XXIX.

De continuatione utriusque operis.

Quo facto, cum quorumdam persuasione ad turrium anterioris partis prosecutionem studium nostrum contulissimus, jam in altera parte peracta divina, sicut credimus, voluntas ad hoc ipsum nos retraxit, ut medium ecclesiæ testitudinem, quam dicunt navim, innovare, et utrique innovato operi conformare et coæquare aggredieremur : reservata

B tamen quantacunque portione de parietibus antiquis, quibus sunimus pontifex Dominus Jesus Christus testimonio antiquorum scriptorum manum apposuerat, ut et antiquæ consecrationis reverentia, et moderno operi juxta tenorem cœptum congrua cohærentia servaretur. Cujus immutationis summa hæc fuit, quod si interpolate (*sic*) in navi ecclesiæ occasione turrium ageretur, aut temporibus nostris aut successorum nostrorum, tardius aut nunquam quoque infortunio sicut dispositum est perficeretur. Nulla enim rerum importunitas rerum auctores urgeret, quin novi et antiqui operis copula longam sustineret exspectationem. Sed quia jam inceptum est in alarum extensione, aut per nos, aut per quos Dominus elegerit, ipso auxiliante, perficietur. Præteriorum enim recordatio futurorum est exhibitio. Qui enim inter alia majora etiam admirandarum vitrearum operarios, materiem saphirorum locupletem, promptissimos sumptus fere septingentarum librarum, aut eo amplius administraverit, peragendorum supplementis liberalissimus Dominus deficerere non sustinebit. Est etenim initium et finis.

CAPUT XXX.

De ornamentis ecclesiæ

Ornamentorum etiam ecclesiæ descriptionem, quibus manus divina administrationis nostræ tempore Ecclesiam suam sponsam vocatam exornavit, ne veritatis æmula subrepatur oblivio, et exemplum auferat agendi, intitulare dignum duximus. Dominum nostrum ter beatum Dionysium tam largum, tam benignum et confitemur et prædicamus, ut tot et tanta impetrasse, ut centupliciter quam fecerimus, Ecclesiæ illius profecisse potuisse, si fragilitas humana, si varietas temporum, si mobilitas morum non restitisset. Quæ tamen ei Deo donante reservavimus hæc sunt :

CAPUT XXXI.

De tabula aurea superiori.

In tabula illa quæ ante sacratissimum corpus ejus assistit, circiter XLII marcas auri posuisse nos aestimamus. Gemmarum pretiosarum multiplicem copiam, hyacinthorum, rubetorum, saphirorum, smaragdinum, topaziorum, necon et opus discriminan-

tium unionum, quantam nos reperire nunquam præsumpsimus. Videres reges et principes, multosque viros præcelbos, imitatione nostra digitos manuum suarum exannulare, et annulorum aurum, et gemmas, margaritasque pretiosas ob amorem sanctorum martyrum eidem tabulæ insigi præcipere. Nec minus etiam archiepiscopi et episcopi ipsos suæ desponsationis annulos ibidem sub tuto reponentes, Deo et sanctis ejus devotissime offerebant. Venditorum etiam gemmariorum tanta de diversis regnis et nationibus ad nos turba confluebat, ut non plus emere quæreremus, quam illi vendere sub administratione omnium festinarent. Versus etiam ejusdem tabulæ hi sunt:

*Magne Dionysi, portas aperi Paradisi,
Suggeriumque piis protege præsidiis.
Quique novam cameram per nos tibi constituisti,
In camera cœli nos facias recipi,
Et pro præsenti cœli mensa satiari,
Significata magis significante placent*

Quia igitur sacratissima dominorum nostrorum corpora in volta superiore quam nobilius potuimus locari oportuit, quædam de collateralibus tabulis sanctissimi eorum sarcophagi nescimus qua occasione crepta, quindecim marcas auri reponendo, ulteriore frontem ejusdem, et operturam superiorem undique inferius et superius deaurari quadraginta ferme uncii elaboravimus. Tabulis etiam cupreis fusilibus et deauratis, atque politis lapidibus impactis propter interiores lapideas voltas, necnon et jannis continuis ad arcendos populorum tumultus; ita tamen ut venerabiles personæ, sicut decuerit ipsa sanctorum corporum continentia vasa cum magna devotione et lacrymarum profusione videre valeant, circumcingi fecimus. Eorumdem vero sanctorum tumulorum hi sunt versus:

*Sanctorum cineres, ubi cœlicus excubat ordo,
Plebs rogat et plorat, clerus canit in decachordo,
Spiritibus quorum referuntur vota piorum,
Cumque placent illis mala condonantur eorum.
Corpora sanctorum sunt hic in pace sepulta,
Qui post se rapiant nos orantes prece multa.
Hic locus egregium venientibus exstat asylum
His fuga tuta reis, subjacet ultor eis.*

CAPUT XXXII.

De crucifixo aureo.

Adorandum vivificam crucem æternæ victoriæ Salvatoris nostri vexillum salutiferum, de quo dicit Apostolus: *Mihi autem absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi*, quanto gloriosum non tantum hominibus, quantum etiam ipsis angelis, filii hominis signum apparens in extremis in cœlo, tanto gloriosius ornatum iri, tota mentis devotione si possemus inniteremur, jugiter eam cum apostolo Andrea salutantes, « Salve crux quæ in corpore Christi dedicata es, et ex membris ejus tanquam margaritis ornata. » Verum quia sicut voluimus non potuimus, quam melius potuimus voluimus, et perficere Deo donante elaboravimus. Hinc est quod pretiosarum margaritarum, gemmarum-

A que copiam circumquaque per nos et per nuntios nostros quærantes, quam pretiosiorem in auro et genimis tanto ornatui materiam invenire potuimus, præparando, artifices peritiores de diversis partibus convocabimus. Quo et diligenter et morose fabricando crucem venerabilem ipsarum admiratio-ne gemmarum retro attollerent, et ante videlicet in conspectu sacrificantis sacerdotis, ad orandum Domini Salvatoris imaginem in recordatione passionis ejus tanquam et adhuc patientem in cruce ostentarent. Eodem sane loco beatus Dionysius quingentis annis et eo amplius, videlicet a tempore Dagoberti usque ad nostra tempora jacuerat. Unum jocosum, sed nobile miraculum, quod super his ostendit nobis Dominus, sub silentio præterire nolumus. Cum enim hærerem penuria gemmarum, nec super hoc sufficienter mihi providere valerem (raritas enim eas cariores facit) ecce duorum ordinum, trium abbatiarum, videlicet Cistellensis et alterius abbatiæ ejusdem ordinis, et Fontis Ebraldi, camerulam nostram ecclesiæ inhærentem intrantes, gemmarum copiam, videlicet hyacinthorum, sapphorum, rubetorum, smaragdinum, topaziorum, quantam per decennium invenire minime sperabamus, emendam nobis obtulerunt. Qui autem eas habebant, a comite Theobaldo sub eleemosyna obtinuerant, qui a thesauris avunculi sui regis Henrici defuncti, quas in mirabilibus cuppis toto tempore vitæ suæ congesserat, per manum Stephani fratris sui regis Anglii receperat. Nos autem onere quærendarum gemmarum exonerati, gratias Deo referentes, quater centum libras, cum plus satis valerent, pro eis dedimus. Nec eas solum, verum etiam multam et sumptuosam aliarum gemmarum et unionum copiam ad perfectionem tam sancti ornamenti apposuimus. De auro vero obrizo, circiter quatuorviginti marcas nos posuisse, si bene recordor, me minimus. Pedem vero quatuor evangelistis compatum, et columnam cui sancta insidet imago, subtilissimo opere smaltitam, et Salvatoris historiam cum antiquæ legis allegoriarum testimoniis designatis, et capitello superiore mortem Domini cum suis imaginibus admirante, per plures aurifabros Lotharingos quandoque quinque, quandoque septem, vix duobus annis perfectam habere potuimus. Tanti igitur et tam sancti instrumenti ornatum altius honorare et exaltare misericordia Salvatoris nostri accelerans, dominum papam Eugenium ad celebrandum sanctum Pascha, sicut mos est Romanis pontificibus in Galliis demorantibus, ob honorem sancti apostolatus beati Dionysii, quod etiam de Calixto et Innocentio illius prædecessoribus vidimus, ad nos adduxit: qui cumdem crucifixum ea die solemniter consecravit. De titulo veræ crucis Domini, qui omnem et universalem excedit margaritam, de capella sua portionem in eo assignavit: publice coram omnibus, quicunque inde aliquid raperent, quicunque ausu temerario in eum manum inferrent, mucrone beati Petri, et gladio Spi-

ritus sancti anathematizavit. Nos autem idem ana-
thema inferius in cruce intitulari fecimus.

Principale igitur beati Dionysii altare, cui tan-
tum anterior tabula a Carolo Calvo imperatore ter-
tio speciosa et pretiosa habebatur, quia eidem ad
monasticum propositum oblati fuimus, ornatum
iri acceleravimus, et utrique lateri aureas apponen-
do tabulas, quartam etiam pretiosiorem, ut totum
circumquaque altare appareret aureum, attollendo
circumcingi fecimus : collateralibus quidem cande-
labra viginti marcarum auri, regis Ludovici Phi-
lippi, ne quacunque occasione raperentur, ibidem
deponentes hyacinthos, smaragdines, quascunque
gemmas pretiosas apposuimus, et apponendas dili-
genter queritare decrevimus. Quorum quidem ver-
sus hi sunt :

In dextro latere :

*Has aræ tabulas posuit Sugerius abbas,
Præter eam quam rex Karolus ante dedit.
Indignos venia fac dignos Virgo Maria.
Regis et abbatis mala mundet fons pietatis.*

In sinistro latere :

*Si quis præclaram spoliaverit impius aram
Æque damnatus pereat Judæ sociatus.*

Veteriorem vero tabulam miro opere sumptuque
profuso, quoniam barbari et profusiores nostrati-
bus erant artifices, tam forma quam materia mira-
bili, anaglifo opere, ut a quibusdam dici possit,
materiam superabat opus, extulinus. Multa de
acquisitis, plura de quibus ecclesiæ ornamentis,
quæ perdere timebamus, videlicet pede decurtatum
calicem aureum, et quedam alia ibidem configi feci-
mus. Et quoniam tacita visus cognitione materiei
diversitas, auri, gemmarum, unionum, absque de-
scriptione facile non cognoscitur, opus quod solis
patet litteratis, quod allegoriarum jocundarum ju-
bare resplendet, apicibus litterarum mandari feci-
mus. Versus etiam idipsum loquentes ut enuclea-
tius intelligatur, apposuimus :

*Voce sonans magna Christo plebs clamat hosanna,
Quæ datur in cæna tulit omnes hostia vera.
Ferre crucem properat qui cunctos in cruce salvat.
Hoc quod Abram pro prole litat, Christi caro signat.
Melchisedech libat quod Abram super hoste triumphat.
Botrum vecte ferunt qui Christum cum cruce querunt.*

Hæc igitur tam nova quam antiqua ornamento-
rum discrimina ex ipsa matris Ecclesiæ affectione
crebro considerantes, dum illam admirabilem S. Eli-
gii cum minoribus crucem, dum incomparabile or-
namentum, quod vulgo crista vocatur, aureæ aræ
superponi contueremur, corde tenus suspirando :
omnis, inquam, lapis pretiosus operimentum tuum,
sardius, topazius, jaspis, crisolitus, onix, et beril-
lus, saphirus, carbunculus, et smaragdus. De quo-
rum numero, præter solum carbunculum, nullum
deesse, imo copiosissime abundare, gemmarum pro-
prietatem cognoscentibus, cum summa admira-
tione claret. Unde cum ex dilectione decoris do-
mus Dei aliquando multicolor gemmarum speciosi-
tas ab exintrinsecis me curis devocaret, sanctarum
etiam diversitatem virtutum de materialibus ad

A immaterialia transferendo, honesta meditatio in-
sistere persuaderet ; videor videre me quasi sub ali-
qua extranea orbis terrarum plaga, quæ nec tota
sit in terrarum faece, nec tota in cœli puritate de-
morari, ab hac etiam inferiori ad illam superiorem
anagogico more Deo donante posse transferri. Con-
ferre consuevi cum Hierosolymitanis, et gratantis-
sime addiscere, quibus Constantinopolitanæ patue-
rant gazæ, et Sanctæ Sophiæ ornamenta, utrum ad
comparationem illorum hæc aliquid valere debe-
rent. Qui cum hæc majora faterentur, visum est
nobis quod timore Francorum admiranda quæ an-
tea audieramus caute reposita essent ; ne stultorum
aliquorum impetuosa rapacitate Græcorum et Latini-
norum ascita familiaritas in seditionem et bello-
rum scandala subito moveretur. Astutia enim præ-
cipue Græcorum est. Unde fieri potuit ut majora
sint quæ hic sub tuto reposita apparent, quam ea
quæ non tuto propter scandala ibidem relicta appa-
ruerunt. Admiranda siquidem et sere incredibilia a
viris veridicis quampluribus, et ab episcopo Lau-
dunensi Hugone, in celebratione missæ, de Sanctæ
Sophiæ ornamentorum prærogativa, necnon et alia-
rum ecclesiarum audieramus. Quæ si ita sunt, imo
quia eorum testimonio ita esse credimus, tam in-
æstimabilia quam incomparabilia multorum judi-
cio exponerentur. Abundet unusquisque in suo
sensu. Mihi fateor hoc potissimum placuisse, ut
quæcunque cariora, quæcunque carissima, sacro-
sanctæ Eucharistiae administrationi super omnia
deservire debeant. Si libatoria aurea, si fialæ au-
reæ, et si mortariola aurea ad collectam sanguinis
hircorum aut vitulorum, aut vaccæ rufæ, ore Dei
aut prophetæ jussu deserviebant : quanto magis ad
susceptionem sanguinis Jesu Christi vasa aurea,
lapides pretiosi, quæque inter omnes creaturas ca-
rissima continuo famulatu, plena devotione exposi-
debent. Certe nec nos nec nostra his deservire
sufficimus. Si de sanctorum cherubim et seraphim
substantia nova creatione nostra mutaretur, in-
sufficientem tamen et indignum tantæ et tam ineffa-
bili hostiæ exhiberet famulatum. Tantam tamen
propitiationem pro peccatis nostris habemus. Oppo-
nunt etiam qui derogant, deferre sufficere huic ad-

B administrationi mentem sanctam, animum purum,
intentionem fidem. Et nos quidem hæc interessc
præcipue, proprie, specialiter approbamus. In exte-
rioribus etiam sacrorum vasorum ornamenti, nulli
omnino æque ut sancti sacrificii servitio, in omni
puritate interiori, in omni nobilitate exteriori, de-
bere famulari, profitemur. In omnibus enim univer-
saliter decentissime nos oportet deservire Redemp-
tori nostro, qui in omnibus universaliter, absque
exceptione aliqua nobis providere non recusavit,
qui naturæ suæ nostram sub uno et admirabili in-
dividuo univit, qui nos in parte dexteræ suæ lo-
cans, regnum suum veraciter possidere promisit,
Dominus noster qui vivit et regnat per omnia sa-
ecula saeculorum.

Altare etiam, quod testimonio antiquorum sanctum nominatur altare (sic enim consuevit dicere gloriōsus rex Ludovicus Philippi, ab infantia sua dum hic nutriretur, se a senioribus loci didicisse, quia cum vetustate, tum defectu fidelis custodiæ, tum etiam propter frequentem motionem, quæ sit nobilissimi apparatus occasione, qui diversi diversis, excellentes excellentioribus festis apponuntur, minus honeste comptum apparebat) ob reverentiam sanctorum reliquiarum renovare excepimus. Sacratus siquidem lapis porphyreticus, qui superest aræ, non minus qualitativo colore, quam quantitativa magnitudine, satis aptus, concavo ligno auro operato, ipsa vetustate interpolata admodum disrupto cingebatur. Cujus concavi faceta compositione in anteriori parte locatum brachium S. Jacobi apostoli, id ipsum litteris interius attestantibus, pervia candidissimi cristalli apertione credebatur. Nec minus in dextera parte uniformiter litterarum apparitione, brachium protomartyris Stephani recordi; in sinistra vero æque sancti Vincentii levitæ et martyris brachium titulus interius perorabat. Nos igitur tantarum et tam sanctorum reliquiarum protectione muniri appetentes, eas videre, eas deosculari, si Deo displicere non timerem, gratantissime multo temporum processu rapiebar. Assumens igitur ex devotione audaciam, et antiquitati honorem veritatis conservans, modum et diem detegendi ipsas sanctas reliquias elegimus, sacra-tissima videlicet die martyrii beatorum martyrum dominorum nostrorum, VIII scilicet Idus Octobris. Aderant siquidem diversarum provinciarum archiepiscopi et episcopi, qui gratantissime quasi ex debito apostolatus Galliarum, ad tantæ solemnitatis celebrationem pia vota deferre accesserant: archiepiscopi, scilicet Lugdunensis, Remensis, Turonensis, et Rothomagensis; episcopi vero, Suessionensis, Belvacensis, Silvanectensis, Meldensis, Redonensis, Aletensis, et Venetensis. Abbatum etiam et monachorum, sive clericorum, atque optimatum conventus; sed et populi promiscui sexus turba innumerabilis. Decantata igitur eadem solemnitatis die tertia, cum jam in conspectu omnium assistentium celeberrima tantæ diei ordinaretur processio, tanta certe rei veritatis fiducia, solo Patrum testimonio et titulo referti, ac si jam omnia vidi semus, archiepiscopos et episcopos, abbates et authenticas assistentes personas, ad efferendam aram ascivimus, quod eam aperire, quod sanctissimarum reliquiarum thesaurum videre vellemus, exposuimus. Dicebant ergo quidam ex familiaribus nostris, consulte quidem, quod et personæ et Ecclesiæ famæ tutius fuisset, si secreto, utrum ita esset ut litteræ loquebantur, videretur. Quibus illico fidei fervore excitus responsum reddidi, magis mihi placere si ita est ut legitur, ab omnibus contuentibus scire, quam si secreto inspexisse omnes non contuentes dubitare. Deferentes igitur in medium præfatam aram, ascitis aurifabris qui locellos illos, quibus

A sanctissima brachia continebantur, ubi supersedebant cristallini lapides, titulos eorum afferentes, diligenter aperirent, sicut sperabamus, omnia plenarie Deo annuente videntibus cunctis invenimus. Causam etiam repositionis reliquiarum in eisdem locellis invenimus, videlicet quod Karolus imperator tertius, qui eidem altari subjacet gloriose sepultus, ad tuitionem animæ et corporis, de theca imperiali eas sibi assumi, et penes se reponi, imperiali edicto assignaverit. Argumentum etiam annuli sui depressione signatum, quod valde omnibus placuit, ibidem reperimus. Nec enim sine causa ante sanctum illud altare septem lampades in vasis argenteis, quæ nos quidem dissoluta referimus, incessanter tam die quam nocte in sempiternum ardere constituisset, nisi maximam spem et corporis et animæ in sanctorum reliquiarum repositione credidisset. Sumptibus enim illarum et anniversarii sui, et suorum refectioni, possessionem suam quæ dicitur Ruoilum cum appendiciis sigillis aureis confirmavit. Hinc est etiam, quod in solemnitatibus diversis fere sexaginta, magni et honesti cerei sex, quales alibi in Ecclesia aut raro aut nunquam apponuntur, circa idem altare accenduntur. Hinc est etiam quod quoties altare beati Dionysii, tectis et idem altare nobili apparatu adornatur.

B Crucem etiam mirabilem quantitatis suæ, quæ superposita est inter altare et tumulum ejusdem Karoli, in cuius medio fama retinuit, confixum nobilissimum monile Nantildis, reginæ uxoris Dagoberti regis ecclesiæ fundatoris, aliud vero in frontem sancti Dionysii (tamè huic minori nullum aquipollere peritissimi artifices testantur) erigi fecimus, maxime ob reverentiam sanctissimæ hojæ ferreae, quæ in carcere Glaucini sacratissimo collo beati Dionysii innixa, cultum et venerationem tam a nobis quam ab omnibus promeruit.

C Ea etiam parte abbas venerabilis Corbeiæ bonæ memoriae Robertus, hujus sanctæ ecclesiæ profes-sus, et ab infantia nutritus, quem eidem Corbeiensi monasterio abbatem præesse Deo donante exhibuimus, tabulam argenteam optime deauratam pro recognitione professionis suæ, et multorum ecclesiæ beneficiorum gratiarum actione, fieri fecit.

D Chorum etiam fratrum, quo valde gravabantur qui assidue ecclesiæ insistebant servitio, frigiditate marmoris et cupri aliquantis per infirmum, in hanc quæ nunc appetet formam, laboribus eorum compaticentes, mutavimus; et propter conventus augmentationem Deo auxiliante augmentare elaboravimus.

Pulpitum etiam antiquum, quod admirabile tabularum eburnearum subtilissima, nostrisque temporibus irreparabili sculptura, et antiquarum historiarum descriptione humanam aestimationem exce-debat: recollectis tabulis quæ in arcarum et subarcarum repositione diutius foedabantur, resici, dextraque parte restitutis animalibus cupreis, ne tanta tamque mirabilis deperiret materia, ad pro-

ferendam superius sancti Evangelii lectionem, erigi fecimus. In novitate siquidem sessionis nostrae impedimentum quoddam, quo medium ecclesiae muro tenebroso secabatur, ne speciositas ecclesiae magnitudinis talibus fuscaretur repagulis, de medio sustolli feceramus.

Nec minus nobilem gloriosi regis Dagoberti cathedralm, in qua, ut perhibere solet antiquitas, reges Francorum suscepto regni imperio ad suscipienda optimatum suorum hominum primum sedere consueverant, tum pro tanti excellentia officii, tum etiam pro operis ipsius pretio, antiquatam et disruptam refici fecimus.

Aquilam vero in medio chori admirantium tactu frequenti dedeauratam reaurari fecimus.

Vitrearum etiam novarum præclararum varietatem ab ea prima, quæ incipit a *Stirps-Jesse* in capite ecclesiæ, usque ad eam quæ superest principali portæ in introitu ecclesiæ tam superius quam inferius, Magistrorum multorum de diversis nationibus manu exquisita, depingi fecimus. Una quarum de materialibus ad immaterialia excitans, Paulum apostolum molam vertere, Prophetas saccos ad molam apportare repræsentat. Sunt itaque ejus materiæ versus isti:

*Tollis agendo molam de surture, Paule, farinam,
Mosaicæ legis intima nota facis.*

*Fit de tot granis verus sine surture panis,
Perpetuusque cibus noster et angelicus.*

Item in eadem vitrea, ubi aufertur velamen de facie Moysi:

*Quod Moyses relat Christi doctrina revelat,
Denudant legem qui spoliant Moysen.*

In eadem vitrea super arcam fœderis:

*Fœderis ex arca Christi cruce sistitur ara,
Fœdere majori vult ibi vita mori.*

Item in eadem, ubi solvunt librum Leo et Agnus:

*Qui Deus est magnus, librum Leo solvit et Agnus.
Agnus sive Leo sit caro juncta Deo.*

In alia vitrea, ubi filia Pharaonis invenit Moysen in fiscella:

*Est in fiscella Moyses puer ille, puella
Regia, mente pia quem fovet Ecclesia.*

In eadem vitrea, ubi Moysi Dominus apparuit in igne rubi:

*Sicut conspicitur rubus hic ardere, nec ardet:
Sic divo plenus hoc audet ab igne, nec ardet.*

Item in eadem vitrea, ubi Pharaon cum equitatu suo in mare demergitur:

*Quod baptismus bonis, hoc militiæ Pharaonis
Forma facit similis, causaque dissimilis.*

Item in eadem, ubi Moyses exaltat serpentem aeneum:

*Sicut serpentes serpens necat aeneus omnes,
Sic exaltatus hostes necat in cruce Christus.*

In eadem vitrea, ubi Moyses accipit legem in monte:

*Lege data Moysi, juvat illam gratia Christi.
Gratia vivificat, littera mortificat.*

Unde quia magni constant mirifico opere, sumptu-

A que profuso, vitri vestiti, et saphirorum materia, tuitioni et refectioni earum ministeriale magistrum, sicut etiam ornamenti aureis et argenteis, peritum aurifabrum constituimus: qui et præbendas suas, et quod eis super hoc visum est, videlicet ab altari nummos, et a communi fratum horreo annonam suscipient, et ab eorum providentia nunquam se absentent.

Septem quoque candelabra, quoniam ea quæ Karolus imperator beato Dionysio contulerat, sua vetustate dissipata apparebant, opere smaltito et optime deaurato componi fecimus.

Vasa etiam tam de auro, quam pretiosis lapidibus, ad Dominicæ mensæ servicium, præter illa quæ reges Francorum, et devoti Ecclesiæ ejusdem officio deputaverunt, beato Dionysio debita devotione acquisivimus. Magnum videlicet calicem aureum septies viginti unciarum auri, gemmis preciosis, scilicet hyacinthis et topaziis ornatum, pro aliqui tempore antecessoris nostri vadimonio perierat, restitui elaboravimus.

Aliud etiam vas pretiosissimum de lapide prasio ad formam navis exsculptum, quod rex Ludovicus Philippi per decennium fere vadimonio amiserat, cum nobis ad videndum oblatum fuisse, ejusdem regis concessione sexaginta marcis argenti comparatum, cum quibusdam floribus coronæ Imperatricis beato Dionysio obtulimus. Quod videlicet vas, tam pro preciosi lapidis qualitate, quam integra sui quantitate mirificum, inclusò sancti Eligii opere constat ornatum, quod omnium judicio pretiosissimum aestimatur.

Vas quoque aliud, quod instat justæ berilli aut cristalli videtur, cum in primo itinere Aquitaniae regina noviter desponsata domino regi Ludovico deditisset, pro magno amoris munere nobis eam, nos vero sanctis martyribus dominis nostris ad libandum divinæ mensæ affectuosissime contulimus. Cujus donationis seriem in eodem vase gemmis auroque ornato, versiculis quibusdam intitulavimus:

*Hoc vas sponsa dedit Aenor regi Ludovico,
Mitadolus * avo, mihi rex, sanctisque Sugerus.*

Comparavimus etiam præfati altaris officiis calicem pretiosum, de uno et continuo sardonice, D quod est de sardio et onice, quo uno usque adeo sardii rubor a nigredine onichini proprietatem variando discriminat, ut altera in alteram proprietatem usurpare, inniti aestimetur.

Vas quoque aliud huic ipsi materia, non forma persimile, ad instar amphoræ adjunximus, cuius versiculi sunt isti:

*Dum libare Deo gemmis debemus et auro,
Hoc ego Sugerius offero vas Domino.*

Lagenam quoque præclararum, quam nobis comes Blesensis Theobaldus in eodem vase destinavit, in quo ei rex Siciliæ illud transmiserat, et aliis, in codem officio grataanter apposuimus.

Vascula etiam crystallina, quæ in Capella nostra

cotidiano servitio altaris assignaveramus, ibidem **A** pueri offerri voluit, unde ei honorifice serviremus, copiose largiri non renuit.

Nec minus porphyriticum vas sculptoris et politoris manu admirabile factum, cum per multos annos in scrinio vacasset, de amphora in aquilæ formam transferendo, auri argenteque materia, altaris servitio adaptavimus, et versus hujusmodi eidem vasi inscribi fecimus :

*Includi gemmis lapis iste meretur, et auro,
Marmor erat, sed in his marmore carior est.*

Pro quibus omnibus Deo omnipotenti et sanctis Martyribus grates referimus, quod sanctissimo altari, cui sub præceptione sanctæ Regulæ nos a

Quia ergo divina beneficia non occultare, sed praedicare, utile et honestum cognovimus, palliorum quod divina manus tempore administrationis nostræ huic sanctæ ecclesiæ contulit augmentum designavimus: implorantes ut in anniversario ad propiciandam divinæ majestatis excellentiam, et fratum devotionem ampliandam, et successorum abbatum exemplum, exponantur. Nec enim pro tot et tantis commissis, vel enormitate scelerum in eorum, tam sera quam rara satisfacere pœnitentia sufficit, nisi universalis Ecclesiæ suffragiis innitamus

SUGERII ABBATIS S. DIONYSII LIBELLUS DE CONSECRATIONE ECCLESIAE A SE ÆDIFICATÆ ET TRANSLATIONE CORPORUM S. DIONYSII AC SOCIORUM EJUS

Facta anno MCXL.

(Dom Félibien, *Histoire de l'abbaye royale de Saint-Denis en France*, Paris, 1796, in-fol. Preuv., p. CLXXXVII.)

Divinorum humanorumque disparitatem, unius et **B** modo, et æternæ beatitudinis consortio, promittente singularis, summæque rationis vis admirabilis temperando coæquat: et quæ originis inferioritate, et naturæ contrarietate invicem repugnare videntur, ipsa sola unius superioris moderatae harmoniae convenientia grata concopulat. Cujus profecto summæ et æternæ rationis participatione qui gloriosi effici innituntur, crebro in solio mentis argutæ quasi pro tribunali residentes, de concertatione continua similium et dissimilium, et contrariorum inventioni et judicio insistunt, in æternæ sapientiæ rationis fonte, charitate ministrante, unde bello intestino et seditioni interiori obsistant, salubriter exhausti, spiritualia corporalibus, æterna deficientibus præponentes: corporeæ sensualitatis exteriorum sensuum molestias et gravissimas angarias postponunt: **C** ab earum oppressione seipsos sublevantes, solidissimam mentis aciem in spem æternæ infigentes remunerationis, æternitati tantum studiose obsequuntur: carnalia desideria in admirationem et spectaculum aliorum oliviscuntur, summæ rationis hoc